

16

MEER OVER DE SPIRITUELE BETEKENIS VAN HEELHEID

Eenheid ervaren

Laten we nog eens kijken naar de betekenis en implicaties van radicale heelheid. Voor het individu is deze wezenlijke eenheid met anderen uit te drukken door middel van sympathie, empathie, solidariteit, mededogen, liefde en identiteit. Al deze gevoelens ontspringen aan een niveau dat dieper gaat dan het verstand, hoewel de rede ze ondersteunt. Zoals eerder is uitgelegd ontstaat uit het intuïtieve of spirituele of mystieke niveau van bewustzijn een besef van eenheid. Dit heeft te maken met een verschuiving van het bewustzijn van het gewone rationele niveau naar een trans-rationeel niveau.

Het is de moeite waard te onderstrepen dat dit niet beperkt is tot de zeldzame mysticus.

Mensen ervaren vaak eenheid met een ander mens van wie ze houden. Ze kennen de ervaring van eenheid met de natuur, d.w.z. een spontaan gevoel dat wordt opgeroepen door een bepaalde gebeurtenis, of dat nu het zien van een landschap is of van een prachtige roos of een grote watervlakte. Iemand kan zich ook één voelen met een kunstwerk, een gedicht, een muziekstuk, een roman of een toneelstuk.

Je kunt bijvoorbeeld voor een prachtig landschap staan en plotseling voelen dat dat een eenheid vormt, en steeds gaat dit, bewust of onbewust, gepaard met het gevoel dat je *zelf heel* wordt en één met de natuur. Het landschap omvat natuurlijk ontelbare componenten, zoals de talloze bomen en struiken, misschien een paar dieren, misschien door de mens gemaakte bouwwerken, zeker de uiteenlopende contouren en grondsoorten van het land, de configuraties van kleur en patroon van

het land, de lucht en het water. Toch voegen al deze zich samen in een eenheid die de waarnemer insluit. En zoals we heel goed weten, is dit steeds een verfrissende, zelfs gelukkig makende ervaring.

Neem als een ander voorbeeld de ervaring van een mooi muziekstuk, zoals een symfonie. De talloze verschillende elementen – noten, melodieën, tempi, bewegingen, instrumenten, bespelers van die instrumenten – worden een geheel, net als het muziekstuk, dat op een mysterieuze manier incompleet is zonder het luisterend oor.

Het muziekstuk kan natuurlijk zowel in de herinnering als tijdens de uitvoering worden ervaren. Ik kwam laatst in Roger Jones' boek *Physics as Metaphor* een verhelderende passage over de aard van dit type ervaring tegen. Jones schrijft dat het muziekstuk als het in de geest voorkomt zich niet in de tijd bevindt, zoals het geval is wanneer ernaar geluisterd wordt bij een uitvoering, "evenmin als onze ideeën, herinneringen en dromen zich in de objectieve tijd bevinden. [Als je het werk bekijkt of beoordeelt in je geest] heb je het gevoel dat het één geheel is, met een eigen karakter en waarde, als een geliefde vriend. Het is onmogelijk de hele betekenis ervan onder woorden te brengen of het te definiëren. Het komt in de geest voor als een uniek, bekend en waardevol iets. Het volledige werk wordt gevoeld, niet als iets wat in de tijd geëvolueerd is, maar gecondenseerd en verenigd.... Hetzelfde is het geval met een film nadat je die gezien of een boek nadat je dat gelezen hebt."⁸¹

We zijn ons tegenwoordig veel meer bewust van onze afgescheidenheid, onze individualiteit, dan van onze eenheid. Maar ieder van ons heeft een bewuste of onbewuste drang tot eenheid; die drang is fundamenteel voor alle religieuze geloofsvormen en voor de wetenschap. In de wetenschap neemt het de vorm aan van het streven naar elegantie en eenvoud.

Het streven naar eenheid neemt vele gedaanten aan en komt tot uitdrukking in vele culturele waarden: het belang van verwantschaps- en familiebanden, clublidmaatschappen, broederschappen, beroepsverenigingen, politieke partijen, re-

Ons leven heeft alleen waarde omdat en voor zover het daadwerkelijk datgene beseft wat tijd en bestaan overstijgt. Goedheid, schoonheid en waarheid zijn het enige dat uiteindelijk werkelijk is. Deze werkelijkheid, die te midden van alle verandering verschijnt, gaat deze te boven en is eeuwig.... Want liefde en schoonheid en vreugde... vergaan niet, omdat het Paradijs waar ze in bloeien onsterfelijk is. Dat Paradijs is niet een bepaald gebied, noch een bepaald punt in de tijd of de ruimte. Het is hier, het is overal waar een eindig wezen wordt opgeheven tot dat hogere leven dat de enige realiteit is.

F.H. Bradley¹⁸

Het Absolute is de uiteindelijke grond van al dergelijke waarden als waarheid, schoonheid en goedheid. Het zijn relationele, niet intrinsieke kenmerken van het Absolute.... Schoonheid is het Absolute voor zover zij gevoeld of onmiddellijk waargenomen wordt in zintuiglijke indrukken. Goedheid is het Absolute voor zover zij tot uiting komt in geïntegreerde handelingen.... Waarheid is het absolute gegeven dat gekend of onthuld wordt aan het denken.... Het is de waarde die ontstaat door het contact van het denken met het Absolute. Nu is het contact van het denken met het Absolute kennis.... Waarheid is daarom het object van kennis. Maar menselijke kennis is altijd relatief. Het is wat het kennende denken wint door het Zijn te beschouwen, onder bepaalde omstandigheden en vanuit een bepaald standpunt. Door het Zijn zo te beschouwen is het altijd een bepaald aspect, kenmerk of dimensie van het Zijn die op een bepaald ogenblik onthuld wordt. Waarheid als een object van kennis is daarom altijd een bepaald perspectief op het Zijn. Zij kan nauwelijks absoluut gelijk gesteld worden aan het Absolute.... Maar toch is het Absolute niet onbekend en onkenbaar, zoals het agnosticisme ons wil doen geloven. Omdat het Absolute in toenemende mate onthuld wordt met betrekking tot zijn verschillende aspecten in de geleidelijke ontplooiing van onze kennis. Het wezen van het Absolute wordt onmiddellijk gekend in onze intuïtieve realisatie of de non-dualistische ervaring.

Haridas Chaudhuri³¹

ligieuze groeperingen, patriottische organisaties. Dit zijn allemaal uiterlijke tekenen van de impuls tot verwantschap, die helaas vaak even exclusief is als inclusief, als we gemeenschappelijkheid verwarren met sympathie.

Het zoeken naar eenheid neemt een andere vorm aan als het individu gemotiveerd wordt door de wil om drempels te slechten waar hij ze aantreft. Dergelijke pogingen variëren van een toewijding om anderen te helpen tot verschillende vormen van dienstverlening, of tot het besluit om innerlijke obstakels voor eenheid af te breken door middel van de beoefening van liefde en mededogen. Deze intentie komt tot uiting in de grote interesse voor de beoefening van meditatie, die door velen gezien wordt als de methode *par excellence* voor zelfintegratie (waarbij de innerlijke strijd tussen tegenstellingen overwonnen wordt) en voor het aanvoelen van de harmonie met de kosmos en met je medemensen.

Innerlijke harmonie leidt tot uiterlijke harmonie, zoals we allen weten. Gegeven de huidige ontwikkeling van een wereldwijde samenleving krijgt het vermogen om empathie en solidariteit te voelen voor andere mensen, ongeacht hun geloofsovertuiging, culturele achtergrond, huidskleur en sekse, een nieuwe betekenis en urgentie. De interesse in meditatie en de verschijning van een mondiale samenleving lijken opmerkelijk synchrone ontwikkelingen te zijn.

De hogere waarden: categorische imperatieven

Degenen die in zekere mate een gevoel hebben voor eenheid en heelheid kunnen niet twifelen aan de geldigheid van hogere waarden als waarheid, goedheid en schoonheid.

Aan de andere kant is het zo dat kennis en waarden vaak van elkaar gescheiden zijn in de moderne tijd, een scheiding die het gevolg is van de nadruk die de “klassieke wetenschappen” leggen op “zuivere objectiviteit”. De natuurkunde heeft in de twintigste eeuw onverwacht de ondeugdelijkheid van dit ideaal ontdekt, zoals we zagen, maar door de kloof die er

[Met *het goede* als een eeuwige en hoogste waarde bedoelden Plato en anderen] niet iets goeds, noch zelfs het algemeen goede van de mensheid, maar veeleer het wezen van die goedheid zelf. Dit ondersteunt niet alleen wat goed is, maar is zelf van de kwaliteit van volmaakte liefde, harmonie, schoonheid en heelheid (wat in het algemeen ook met het goddelijke bedoeld werd)....

[Echter]... zowel in de religie als in de politiek zijn het juist diegenen die overtuigd waren van de absolute goedheid van datgene wat ze deden die vaak uiteindelijk het grootste kwaad veroorzaakten. Het lijkt dus dat, op zijn allerminst, het idee van absolute goedheid alleen samenhangend kan zijn als het absoluut geen definieerbare inhoud heeft (zodat het duidelijk niet in enige vorm van kennis vastgelegd kan worden). Wat kan bedoeld zijn met een dergelijke gedachte?

Bij wijze van antwoord... zou je kunnen zeggen dat datgene wat vereist is niet een intellectueel begrip is van het onderwerp maar een *daad* van je keren naar het hoogste goed.... Is een mens [echter] vrij om zich te *willen* afkeren van een dergelijke zelfzuchtigheid en te keren naar het hoogste goed? Dit lijkt niet het geval te zijn. Inderdaad... de meer beperkte en gemakkelijke inhoud van de wetenschap in ogenschouw genomen, is het duidelijk niet mogelijk voor zelfs maar een zeer competente wetenschapper, door middel van keuze of wil, zichzelf te bevrijden van op het ego gebaseerde blokkades en barrières in zijn gedachten over zijn eigen onderwerp, zoals bijvoorbeeld Newton en Einstein dat konden....

Alleen de intense energie van inzicht*... kan al deze blokkades en barrières oplossen, waaronder zelfs die verantwoordelijk zijn voor zelfzuchtigheid.

David Bohm¹⁴⁵

*Bohm definieert inzicht als een soort waarneming die doordringen is van intense energie en hartstocht, zodat rigide gewoonten van het denken, die het uitdagingen doet vermijden, opgelost kunnen worden.

bestaat tussen wetenschappelijke ontdekking en de opname ervan in het culturele wereldbeeld hechten veel mensen nog steeds aan “waardevrijheid”, en geloven ze dat individuele keuzen en gedragingen een zuiver persoonlijke kwestie zijn en geen sociale consequenties hebben. Nog hardnekkiger is de destructieve opvatting van de taalkundigen en de deconstructionisten, dat waarde en betekenis volkomen relatief zijn en dat alleen de vorm (van de taal) betekenis heeft en besproken kan worden.

Velen hebben het algemene verlies van betekenis dat samengaat met deze denkwijze betreurd. David Bohm merkt op: “Zo wordt het universum tegenwoordig opgevat, volgens de moderne wetenschap, als een reusachtige ruimte vol met dode materie die op mechanische wijze beweegt, terwijl de mens een nietig wezen is dat op een stofvlekje in deze ruimte leeft, wanhopig probeerend zijn leven zin te geven door zijn eigen arbitraire en onvermijdelijk onbenullige doeleinden.”¹⁴⁵

Gelukkig wordt dit beeld bestreden door de wetenschap zelf, die de wereld nu meer als een vloeiend geheel ziet, of als een levend systeem, of als een vloeiend patroon, of een zelf-organiserend en evoluerend universum. Al deze termen zijn misschien eerder metaforisch dan definitief, maar ze wijzen op het feit dat de kosmos en zijn samenstellende onderdelen een geheel vormen, met elkaar verbonden door betekenis.

De huidige poging om het zelf op te vatten als een computer leidt tot een vervreemding van het zelf en van de natuur, en van de levende kosmos zelf. Een dergelijke visie staat vijandig tegenover de cultivering van betekenis en waarde, en daardoor tegenover de ontwikkeling van een gevoel voor het geheel. Zoals al is aangetoond, leidt deze tot de wijd verspreide dwaling van het relativisme. Maar ook al erkennen we dat alle uitspraken, religieuze, filosofische of wetenschappelijke, slechts in relatieve zin waar zijn, slechts *contingente* waarheden zijn, dan nog moeten deze een bepaalde grondslag hebben die boven het niveau van meningen uitstijgt, of met andere woorden, een relatie tot de waarheid zelf bezitten, ook al overtreft deze alle uitspraken daarover.

Onder de schokkende invloed van het moderne scepticisme en nihilisme vindt tegenwoordig een gezonde catharsis plaats in het religieuze bewustzijn van de mens. De elementen van onsterfelijke waarde in de religie worden gescheiden van de elementen die hun tijd hebben gehad... is er iemand die de waarde van religie als het zoeken naar waarheid in twijfel zou kunnen trekken? Totale toewijding aan de waarheid, waar deze ook gevonden kan worden en waar deze ook toe moge leiden, is inderdaad het kostbaarste ingrediënt van de menselijke aard. Is er een atheïst die de grandeur van de liefde en van de geest van opoffering voor het welzijn van anderen niet op waarde zou kunnen schatten? Is er een nihilist die zijn waardering zou onthouden aan een leven van toewijding aan de sociale hulpverlening of de internationale vrede?... Helemaal in het centrum van het religieuze bewustzijn van de mens ligt verborgen zijn groeiend besef van hogere waarden – zijn liefde voor waarheid, schoonheid, rechtvaardigheid, vrijheid, vrede en vooruitgang.

Haridas Chaudhuri³⁵

Goedheid, waarheid en schoonheid werden door Plato herhaaldelijk beschouwd als fundamentele attributen van het universum, en als zodanig als weergaven van de hoogste Werkelijkheid. Deze doen op hun beurt de archetypen ontstaan, waaruit alle dingen in de natuur afkomstig zijn. Hoewel we deze drie principes niet kunnen definiëren, kunnen we ze rechtstreeks kennen als we ons in de juiste toestand van bewustzijn bevinden.¹⁶⁶ Als we het over goedheid hebben, dan bedoelen we dus niet een bepaalde vorm van goedheid maar het wezen van goedheid. Bepaalde uitdrukkingvormen van goedheid zullen variëren, maar het abstracte ideaal van Goedheid is eeuwig.

Paul Tillich's uitleg van absolute en relatieve waarden is ook verhelderend. Tillich bevestigde "het onvoorwaardelijke karakter van de morele imperatief [van Kant], ongeacht zijn inhoud, en het beginsel van rechtvaardigheid – de erkenning van ieder mens als persoon." Over het beginsel van liefde of

mededogen of *eros* of *agapè* zei hij dat het “rechtvaardigheid omvat en overstijgt, en het absolute en het relatieve verenigt door zichzelf aan te passen aan iedere concrete situatie.” Als we de werkelijkheid onder ogen zien, zij het door middel van cognitieve, ethische, esthetische of andere middelen, stuiten we op “structurele absoluutheden zonder welke het leven in deze werelden onmogelijk zou zijn.”¹⁶² Plato sprak van de archetypen. In overeenkomstige zin zeggen mythologen ons dat deze structurele absoluutheden terugkeren in de mythen van de wereld.

Is het mogelijk rechtvaardigheid, of het nu economisch, sociaal, politiek of juridisch is, tot iets absoluuts te maken? Is het mogelijk een ethiek te definiëren die altijd geldig is? Dergelijke waarden zijn relationeel, en worden door consensus vastgesteld; geen samenleving of individu kan vaste en altijd geldende regels opstellen voor economische en sociale rechtvaardigheid of mensenrechten, want deze moeten bepaald worden door de context van het menselijk leven. Elk geval moet op zijn eigen merites beoordeeld worden. Zoals een auteur, Charles M. Johnston, het uitdrukte: “Morele waarheid moet gezien worden als een steeds belangrijker wordende kwestie, en als iets wat in hoge mate afhankelijk is van tijd en context. Integratie zal een toename te zien geven van de erkenning van het belang van het omgaan met ethische vraagstukken, zowel persoonlijke als culturele. En tegelijkertijd zal het leiden tot geheel nieuwe wijzen van denken over deze kwesties, die van ons vragen dat we verder gaan dan dogma en veroordeling, en de relatie tot het leven van ieder moment onder ogen te zien.” (*Noetic Sciences Review*, winter 1988).